

ACCOUNTICA Miesięcznik

Nr 4/Czerwiec 2009/www.gierusz@com.pl

Spis treści :

1. Istota rachunkowości zabezpieczeń – mgr Katarzyna Gierusz
Artykuł stanowi kontynuację cyklu poświęconego instrumentom pochodnych i rachunkowości zabezpieczeń. Autor zwrócił szczególną uwagę na sposoby zabezpieczania się przed ryzykiem finansowym (hedging wewnętrzny i zewnętrzny) oraz na odmienny sposób traktowania transakcji zabezpieczających przez ekonomię i rachunkowość.

Istota rachunkowości zabezpieczeń.

Działalność przedsiębiorstw jest zdominowana przez szeroko rozumiane ryzyko. Obecnie, na wartość firmy i jej przyszłość ma wpływ nie tylko ryzyko charakterystyczne dla danego rodzaju działalności, ale coraz częściej kluczową rolę odgrywa ryzyko finansowe (wspólne dla wszystkich branż), w którego skład wchodzi wahania kursów walut, stóp procentowych i cen towarów. W celu ograniczenia strat wynikających z fluktuacji tych kategorii jednostki gospodarcze rozpoczęły poszukiwania skutecznych metod zabezpieczania się. Początkowe próby prognozowania przyszłego poziomu poszczególnych zmiennych spełzły na niczym. Dopiero gwałtowny rozwój rynków finansowych przyniósł oczekiwane efekty.

Obecnie, przedsiębiorstwa chcąc zabezpieczyć swoje transakcje finansowe mają sposobność wyboru spośród dwóch możliwości, przy czym należy zauważyć, że warianty te nie wykluczają się. Pierwsza opcja to zabezpieczenie wewnętrzne, które pozwala wyeliminować ryzyko finansowe bez potrzeby użycia instrumentów

pochodnych. Sposób ten charakteryzuje się mniejszym ryzykiem i niższymi kosztami w stosunku do hedgingu-zabezpieczenia zewnętrznego. Do sposobów zabezpieczania wewnętrznego można zaliczyć¹:

- *indeksowanie*- kwota kontraktu wyrażana jest i płatna w walucie kupującego przy jednoczesnym określeniu zasady przeliczania ceny z waluty sprzedającego na walutę kupującego;
- *podział ryzyka*- obok stałej ceny transakcji, wyrażonej bądź w walucie sprzedającego bądź w walucie kupującego, ustalany jest przedział zmiany kursu waluty akceptowany przez obie strony. W przypadku, gdy kurs waluty zmieni się w granicach wcześniej ustalonych, cena transakcji nie ulega zmianie, w przeciwnym wypadku cena podlega korekcie do poziomu wartości rynkowej;
- *wycena w dwóch walutach*- wyrażenie ceny towaru lub usługi w dwóch walutach. Taki sposób wyceny zachęca zagranicznych klientów do zawarcia transakcji, gdyż ryzyko zmiany kursu

¹ Por. C. Kotyla, 2003, str. 46- 48

waluty obciąża dostawcę. Należy jednak mieć na uwadze, że często sprzedawca zastrzega sobie prawo do zmiany ceny w przypadku znacznych wahań kursu lub cena wyrażona w obcej walucie zawiera kwotę uwzględniającą dodatkowe ryzyko;

- *przyspieszanie lub opóźnianie płatności*- sposób ten znajduje zastosowanie w ramach grup i koncernów międzynarodowych. Polega na korygowaniu terminów przepływów walutowych w celu eliminacji niepotrzebnego obrotu lub wykorzystania nieoczekiwanych ruchów kursów walutowych. Umożliwia również sięgnięcie do wewnętrznych źródeł walutowych bez potrzeby zawierania zewnętrznych kontraktów.

Drugim sposobem zabezpieczania się przed ryzykiem finansowym jest zabezpieczenie zewnętrzne, zwane hedgingiem. Metoda ta opiera się na wykorzystaniu instrumentów pochodnych i polega na przyjęciu na rynku terminowym pozycji, która jest przeciwstawna do tej zajmowanej na rynku kasowym. Dzięki temu straty wynikające z jednej z tych operacji są rekompensowane przez zyski osiągane z

drugiej. Tak więc „mechanizm transakcji zabezpieczających opiera się na zasadzie, że ceny instrumentu, na którym dokonywana jest transakcja zabezpieczająca, zmieniają się w odwrotnym kierunku do zmian cen na rynkach natychmiastowych”². Niestety ceny na obu rynkach nie ulegają równoległym zmianom w związku z czym doskonałe zabezpieczenie (perfect hedging), gwarantujące pokrycie strat w całości jest niemal nieosiągalne.

Z zabezpieczenia zewnętrznego mogą korzystać zarówno sprzedawcy jak i nabywcy, przy czym ich oczekiwania co do przyszłego kształtowania się cen będą odmienne. W przypadku sprzedawcy za korzystny należałoby uznać wzrost ceny przedmiotu transakcji w stosunku do okresu bieżącego. Odwrotnie sytuacja przedstawia się w przypadku nabywcy, dla którego spadek ceny należałoby uznać za zjawisko pozytywne. W związku z tym hedging można podzielić na:

- *hedging zakupowy*- zajmowanie długiej pozycji na rynku terminowym (zakup kontraktów terminowych). W przypadku

² C. Kotyła, 2003, str. 50

gdy cena instrumentu bazowego wzrośnie, wbrew oczekiwaniom nabywcy, poniesie on stratę na rynku kasowym (nabywając towar po cenie wyższej niż w dniu zakupu kontraktu terminowego), ale jednocześnie osiągnie zysk na sprzedaży wcześniej zakupionych kontraktów (gdyż wraz ze wzrostem ceny aktywu bazowego ich wartość też wzrosła),

- **hedging sprzedażowy**- zajmowanie krótkiej pozycji na rynku terminowym (sprzedaż kontraktów terminowych). W przypadku, gdy cena instrumentu bazowego spadnie, wbrew oczekiwaniom sprzedawcy, poniesie on stratę na rynku kasowym, ale jednocześnie osiągnie zysk zrealizowany na powtórny zakupie (po niższej cenie) wcześniej sprzedanego kontraktu.

Transakcje w ramach hedgingu mają jedną wspólną cechę- bez względu na ich rodzaj likwidują ryzyko związane z niekorzystnym kształtowaniem się cen instrumentów bazowych, ale jednocześnie pozbawiają firmę dodatkowych zysków w przypadku pomyślnego ukształtowania się poziomu tych cen.

Niestety, nie każda transakcja zawarta przez jednostkę gospodarczą w

ramach zabezpieczenia zewnętrznego, będzie tak samo traktowana przez rachunkowość zabezpieczeń. Wynika to z faktu, że zabezpieczenie z punktu widzenia ekonomicznego nie jest tożsame ze stanowiskiem rachunkowości w tej kwestii. Według pierwszego poglądu *zabezpieczenie to część procesu zarządzania ryzykiem, mająca na celu ochronę jednostki przed niekorzystnymi dla niej zmianami czynników zewnętrznych*³, takimi jak wahania kursów walut i stóp procentowych. Z kolei w rozumieniu przepisów rachunkowości, pojęcie to oznacza wybór jednego lub więcej instrumentów zabezpieczających, których zmiany wartości godziwej kompensują zmianę wartości godziwej pozycji zabezpieczanej lub związanych z nią przepływów pieniężnych. Tak więc, aby nabyty kontrakt terminowy został uznany za zabezpieczający przed ryzykiem finansowym musi wpisywać się w drugą definicję oraz spełnić wymagania stawiane mu przez rachunkowość zabezpieczeń.

Wykorzystanie instrumentów pochodnych w ograniczaniu ryzyka na jakie narażone jest przedsiębiorstwo

³ P. Czajor, 2006, str. 972

wymagało wprowadzenia odpowiednich rozwiązań księgowych. Ewidencja derywatów nabytych w celach zabezpieczających jako aktywa finansowe przeznaczone do obrotu nie odzwierciedlała prawdziwego obrazu jednostki. Ponadto, taki sposób ujmowania kontraktów na kontach powodował niedopasowanie księgowe i nierzadko straty pomimo zastosowania zabezpieczenia. Chcąc doprowadzić wizerunek podmiotów gospodarczych do zgodnego z prawdą księgowi potrzebowali nowego sposobu ewidencji zdarzeń uwzględniającego specyfikę instrumentów pochodnych.

Tworząc zasady rachunkowości zabezpieczeń za najważniejszy uznano cel **uzyskania kompensującego wpływu na rachunek zysków i strat z wyceny instrumentu zabezpieczającego i zabezpieczanego.**

Uzyskania symetrycznych i znoszących się zmian w wartości pozycji zabezpieczanej i zabezpieczającej wyeliminowałyby problem niedopasowania księgowego i pozwoliłyby na uniknięcie znaczących fluktuacji wyniku finansowego prezentowanego

między okresami bilansowymi wywoływanych przez to niedopasowanie.

Osiągnięcie powyższego celu możliwe jest dzięki zastosowaniu dwóch metod. Pierwsza z nich odnosi się do **zmiany sposobu wyceny pozycji zabezpieczanej w stosunku do innych wymagań.** Rachunkowość zabezpieczeń zezwala na pomiar wartości instrumentu zabezpieczanego (np. wyrobów gotowych) według wartości godziwej mimo iż ustawa czy też MSSF-y narzucają inny sposób. Dzięki temu, że obie pozycje wyceniane są w ten sam sposób (instrumenty pochodne wyceniane są zawsze w wartości godziwej) możliwe jest uzyskanie kompensujących się zmian wartości, a co za tym idzie wykazanie w księgach pełnego zabezpieczenia.

W przypadku gdy jednostka nie stosuje zasad rachunkowości zabezpieczeń może dochodzić do znacznych wahań wyniku finansowego w sprawozdawczości śródrocznej. Podmiot ten w jednym miesiącu może ujawniać znaczne przychody z tytułu zastosowanego zabezpieczenia ponieważ zmiana warunków rynkowych wpłynęła pozytywnie zarówno na pozycje

zabezpieczaną jak i na instrument zabezpieczający. Z kolei w następnym okresie może wykazywać stratę na obu pozycjach.

Powyższy scenariusz nigdy nie wystąpi w firmie stosującej rachunkowości zabezpieczeń. Wahania istotnych czynników takich jak kursy walut lub stopy procentowe powodują z jednej strony wzrost wartości pozycji zabezpieczanej z drugiej spadek instrumentu zabezpieczającego, bądź odwrotnie. Dzięki temu przedsiębiorstwa nie tracą na tym rodzaju transakcji, ale i nie zyskują, gdyż nie jest to cel ich zawarcia.

Druga metoda polega na **zmianie momentu ujęcia wyceny w rachunku zysków i strat**. Modyfikacja tradycyjnego, memoriałowego podejścia umożliwia rozpoznanie w rachunku wyników zysków lub strat związanych z instrumentem zabezpieczającym w tym samym okresie co kompensujące je straty lub zyski na pozycji zabezpieczanej⁴. W ten sposób zachowana jest zasada współmierności przychodów i kosztów.

Zarówno MSR Nr 39 jak i Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz.U. z 2001r. Nr 149, poz. 1674) nie narzucają firmą powyższego rozwiązania. Jeżeli jednostka akceptuje różnice w wycenie i w momencie ujęcia transakcji to nie ma ona obowiązku stosowania rachunkowości zabezpieczeń. Wbrew pozorom duża liczba spółek preferuje tradycyjne podejście do problemu. Równie częstą praktyką jest wybiórcze stosowanie zasad rachunkowości zabezpieczeń to znaczy tylko do niektórych transakcji. Taka wybiórcza implementacja spowodowana jest dużą liczbą wymogów jakie muszą być spełnione by móc zastosować to preferencyjne rozwiązanie.

⁴ PwC, 2005, str.11

Literatura:

1. Czajor P., *Instrumenty finansowe*, w *Rachunkowość i Sprawozdawczość finansowa tom I*, pod red.: E. Walińskiej, Dom Wydawniczy ABC Polskie Wydawnictwa Profesjonalne, Warszawa 2006.
2. Kotyla C., *Zabezpieczenia w rachunkowości*, ODDK, Gdańsk 2003.
3. PriceWaterhouseCoopers, *IFRS- IAS 39 Achieving hedge accounting in practice*, grudzień 2005.